

EN EL NOM DE LA ROSA DELS VENTS / 1

Els vents d'Ausiàs March, i els nostres

TONO FORNES

Digueu-me Ismael”, així comença aqueixa apassionant novel·la còsmica que és *Moby Dick*. “Digueu-me Marín”, podria començar aquest paper.

A bord d'un vaixell de vela, Marín està feliçment atrapat en un delitós port pesquer sicilià de tornada de Grècia, però ja ha de posar el rumb cap a les costes valencianes. Allà l'espera Doralia, teixint i des-teixint projectes, i l'espera també la feina que li dona de menjar. Som al segle XXI. Hi ha pressa. El veler de nom *Esquitx* que porten Amador, Fran i Marín —el grumet filòsof— és incapaç de remuntar l'extrem occidental d'aqueixa illa continent que els grecs anomenaven Trinàcria i que visità tantes voltes Plató com tantes altres n'hagué de fugir per salvar-ne la pell. És el segon capvespre que els nautes valencians conversen davant dels amables tavernícoles sicilians. Expliquen que la correntada contrària, un motor inserrible i un entaulat ponent els obliguen a fer bordades que acaben conduint el veler al mateix lloc que els acull ara. Hi ha rialles a la taverna portuària. Es generen discussions i apostes entre gots d'un vi local massa àcid, però efectiu. No hi ha, però, discrepàncies en la conclusió. Mentre mane el ponent o, encara pitjor, el mestral, no hi haurà res a fer. Si bufa el llebeig, tampoc. Si el vent rutlla a tramuntana és possible que encara es poguera intentar la tornada, però pregant que no siga una tramuntana descordada, perquè una navegació gairebé de cenyida o a un desquarterar contra un nord dur pot ser tan incòmoda com perillosa.

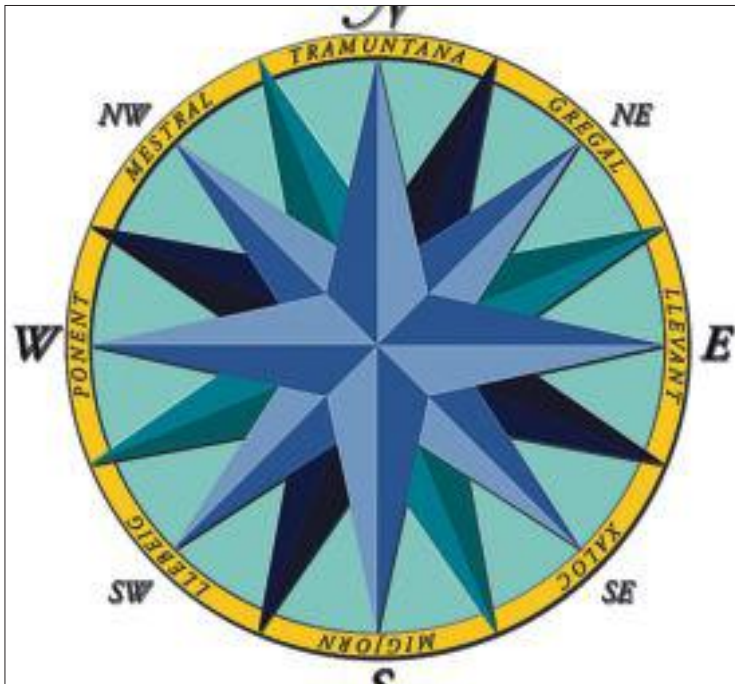
“Eixireu de nit, encara que no cante a les eixàrcies ni una brífola de vent, i en mar oberta haureu de desitjar que s'entauli el llevant o el xaloc o fins i tot un gregal, encara que siga brut. Fins i tot el vent de migjorn us seria perfectament negociable”, pronuncia un vell mariner d'ulls vius i cara arrugada per una sal heretada de generacions.

Dos dies després Marín i la seua tripulació endevinen des de lluny l'alterosa costa sud de Sardenya, anant cap a casa, portats amb el vent per l'aleta a set nucs de marxa per un xaloc beneït mentre una colla de galfins fan la seua festa exultant, blavicular, a les amures del veler.

Gràcies sobretot a Raimon tots ens sabem gairebé de memòria la primera estrofa del poema d'Ausiàs March “Veles e vents”, tipificat com a número 46 en la majoria de les edicions. Es tracta d'un poema amorós adreçat a Plena de Seny que acaba amb aqueix impressionant vers —“a joc de daus vos acompararé”—, però de l'excel·lència del qual tothom que navega en té prou amb els primers versos. Recordem-los:

“Veles e vents han mos desigs complir / faent camins dubtosos per la mar. / Mestre i ponent contra d'ells veig armar, / xaloc, llevant, los deuen subvenir, / ab llurs amics lo grec e lo migjorn, / fent humils precs al vent tremuntanal / que en son bufar los sia parcial / e que tots cinc complexquen mon retorn”.

La bellesa i l'esborronadora precisió nàutica que destil·len aquests versos és proverbial. És clar que March parla exactament i precisament d'una navegació des de Sicília fins a València. March —com Marín— havia de

Dalt, una aquarel·la de Santi Inocencio sobre els vents i la navegació. Baix, la Rosa dels Vents, en una il·lustració de Miquel Mollà per al llibre *De mar estant*.

tornar a casa des dels dominis de l'Etna, on el gran poeta valencià i senyor de Beniàrjó havia participat en la darrera campanya militar panmediterrània del seu rei Alfons i delia retrobar-se a la seua pàtria amb l'enamorada, plena d'un seny que ell perdia per moments, desesperat d'amor. Unes sis-centes milles nàutiques el separaven d'ella, i un temps de setmanes o mesos impossible de pronosticar. Calia fer una invocació als vents perquè es feren còmplices dels seus desigs de tornar-hi. El llevant li vindria gairebé de popa, una meravella. Amb gregal tindria el vent per l'aleta d'estribord i amb xaloc per l'aleta de babord, el somni d'un nauta veler en els dos casos. El migjorn també li faria bondat regalant-li un vent de través, mentre que la tramuntana —fent humils precs al vent tremuntanal— desafiaria les qualitats cenyidores de la nau, però no seria un vent dissuasiu si no bufava massa fort, si no feia abatre massa el veler cap a les costes algerianes. Per contra, el ponent, el mestral i el llebeig serien els enemics, els vents que s'oposarien als desigs de tornada a València del cavaller enamorat —mestre i ponent contra d'ells veig armar.

En vuit versos —el mateix que el nombre de vents!—, tota una lliçó de navegació. Pot argüir-se que vuit versos és també el patró estròfic de la cobla amb

què treballava la poesia de l'època, però això no demostraria una altra cosa sinó que la natura imita l'art i viceversa. Qui en dubte, de la interpretació, que es planteja davant d'un bon mapa de la Mediterrània i intente, amb una rèplica de veler de l'època i una rosa dels vents al costat, visualitzar els versos citats. Hauria de ser un exercici obligat per a guanyar-se el títol de patró de vela (però no tindria gens d'importància si el que es vol és participar en la Copa de l'Amèrica).

La lectura d'aquests versos no aporta segurament cap novetat a

En vuit versos —el mateix que el nombre de vents!—, tota una lliçó de navegació

un poema que, al capdavant, parla d'una altra cosa, de l'amor i de la mort, de manera que aquesta deu ser una interpretació tan sabuda com —tractant-se de vents— ventilada, una observació que, si de cas, seria rellevant a l'hora d'esbrinar la data de composició del poema. El millor editor i crític de l'obra d'en March en català, que és l'enyorat Joan Ferraté (germà del meu poeta preferit, si puc dir-ho), havia sabut navegar perfectament per aqueixos versos o, en un altre cas, no hauria

anotat que “només una poesia, la número 46, ens fa pensar que degué fer encara altre viatge a Itàlia, potser cap al 1432, però aquesta data és del tot hipotètica”. I més avant: “una poesia que ens duu a creure que Ausiàs March va tornar amb el seu rei aquest any a Itàlia, en la gran expedició que els hauria hagut d'establir tot seguit com a senyors de Nàpols i que es va haver de marfondre a Sicília. I és natural que el poeta decidís de tornar a casa ben aviat, sense que hagi quedat cap altre rastre d'aquesta aventura que la poesia en qüestió” (*Les poesies d'Ausiàs March*. Apèndixs, p. 489 i 507)

Amb tot, que el subjecte sintàctic de tota la primera estrofa siga “els desigs” passa sovint desapercbut i fa malinterpretar el sentit concretíssim dels versos citats o els redueix a una mena d'invocació abstracta i etèria dels vents en un viatge més aviat metafòric a la recerca de l'amor. No tal.

En una de les primeres traduccions històriques al castellà de les poesies de March que tant enamoraven Garcilaso de la Vega, Jorge de Montemayor (1560) fa una recreació tan ben sonant i garcilasiana com demostrativa del fet que no se n'havia assabentat, de res. Diu:

“Velas y vientos cumplan mi deseo: / harán caminos por la mar dudosos, / contra el maestre y el poniente veo / levante y el jaloque muy furiosos, / con griego y tramontana, que bien creo / le ayudarán con ruegos amorosos; / porque estos cinco soplen de manera / que vuelva yo do siempre estar quisiera”.

Més antiga (1539), i més extravagant encara, és la versió de Baltasar de Romani en el seu llibre intitulat *Las obras del famosissimo filosofo y poeta Mossen Osias March cauallero valenciano de nación catalan*:

“Los míos deleytes compliran vela y vientos / viendo caminos dudosos por la mar. / Vientos mayores veré contra mi armar / y sus contrarios seran dello contentos, / los otros cuatro, a estos allegados, / todos conformes, se juntaran en uno, / para mi daño que no falte ninguno / no cumplirán en ello ser rogados”.

Sense comentaris.

En unes ponències a Benicàssim d'un curs d'estiu de la Universitat Jaume I —coordinades justament per dama Doralia— un capità de la marina mercant anomenat Vicent Llorca i un servidor vam tindre l'ocasió de parlar d'aquest poema amb cartes i compàs de navegació sobre la taula. Una bella dona madura assistent ens explicaria després la seua sensació agredolça. “Em tem que ara ho entenc millor, però m'agradava més quan no ho entenien, quan convidava la son cada nit amb la magnífica cançó de Raimon del poema citat i tot em resultava vague i al·legòric, com en un somni. Gràcies, però m'heu destrossat el poema”.

A poca distància de la llàgrima de l'amable senyora i de la nostra mala consciència, un llevant tèrmic feia brillar amb un somriure innumerable (Èsquil) la nostra mar de sempre. Potser animant algun marí enamorat a tornar a les costes valencianes des de la llunyana illa de Sicília, mentre desfullava amb precisió matemàtica la prestigiosa rosa dels vents de sempre.

Aire fresc del migjorn

Els silencis de Maria

Carles Cortés

Edicions del Brosquil

València, 224 pàgines

FRANCESC BAYARRI

Introduïm en una novel·la temes d'actualitat (violència de gènere, diàleg entre cultures), escriguem-la en segona persona del singular, evitem esforços per a fer país i adoptem un punt de vista moral més complex d'allò políticament correcte. El resultat ha de ser necessàriament aire fresc per a la nostra narrativa. Això ocorre amb *Els silencis de Maria*, de Carles Cortés, que acaba de publicar Brosquil. No és un cas únic. No. El personal va evolucionant. A poc a poc, això sí, però avancem. Allò que sorprèn és que amb tres títols només Cortés haja definit un projecte deslligat de tant de llast com encara arrosseguem. Potser perquè Cortés és més jove, o perquè viu a Alacant, o perquè professionalment teoritza sobre la literatura (és professor universitari) i això el connecta amb autors d'altres universos i llengües, o per tot plegat. Però el fet és que Cortés aporta oxigen.

En *Els silencis de Maria* el relat espacial i temporal salta pels aires continuament. Anem i venim no sols de Dubai a Alacant, i d'ací a Itàlia, sinó també del temps present a un passat recent o a un passat més allunyat. Amb l'ús de la segona persona com a recurs estilístic reeixit. Segurament ens trobem davant d'una novel·la de personatges, sense jerarquia aparent entre els protagonistes que hi van desfilitant. Dic aparent, perquè aquest equilibri entre els personatges es trenca al final. Aquesta desfilitada de personatges, que disposen d'una història amb valor propi, juga a favor d'una lectura àgil.

Novel·la de personatges, però també d'històries. Perquè aquells no es limiten a mostrar-nos les seues reflexions (també ho fan: hi ha un bagatge de literatura intimista i de sentiments molt notable), sinó que darrere de cada personatge hi ha una història única, de valor independent, encara que només es pot comprendre en tota la seua dimensió per la imbricació amb la resta de personatges i d'històries.

El primer d'aquests personatges és Hèctor, empresonat per una acusació tan greu com la d'haver mort la seua dona. Però Hèctor no està allà, a Fontcalent, per a complir el tòpic i servir-nos per a condemnar sense matisos el personatge. No vull dir, ni de lluny, que ací es fa una apologia de la violència de gènere, però tampoc es despulla el personatge de tota la complexitat i es deixa convertit en un ninot de fira sobre el qual llançar tota la nostra repugnància.

De la mateixa complexitat és la vida de Maria, la dona assassinada. Ella viu a Dubai durant la joventut. L'autor no ens fa sentir-nos còmodes llegint la posició que, com a dona, és obligada a ocupar allà: dins d'un matrimoni poligàmic, on la seua submissió ha de ser total. Però tampoc aquesta vida és descrita des de la simplicitat, i ens aporta matisos rics narrativament per a facilitar-nos comprendre aquella cultura. Era això, del començament: un punt de vista moral més complex d'allò políticament correcte.